

LIBERALİZASYON SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN İSTİKRARSIZLIKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Araş. Gör. Mustafa MİYNAT

Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, MANİSA

I-Giriş

Son yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkeler daha sık aralıklarla ekonomik krize girmektedirler. 1970'lerin sonlarında başlayan liberalizasyon politikalarıyla birlikte krizlerin şiddeti ve büyüklüğü daha da artmıştır. 1980'lere kadar ortaya çıkan ekonomik krizlerle, bu tarihten sonra ortaya çıkan krizler arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Liberalizasyon öncesi krizler genellikle dış ödemeler sorunu şeklinde ortaya çıkarken, liberalizasyonla birlikte ortaya çıkan krizler, finansal karakterli olmuşlardır. 1980 sonrası sermaye hareketlerinin artmasıyla ortaya çıkan krizlerin temel özelliği yapısal-kurumsal karakteriyle finansal bir kriz olmasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin Liberalizasyon politikaları ile birlikte kontrolsüz ve zamansız dışa açık ekonomik yapıları spekülatif dışsal şoklara karşı daha duyarlı hale gelmiştir. Yapısal sorunları gidermeden liberalizasyon politikalarının uygulanması bu ülkelerin son dönemlerde sürekli bir kriz içinde olmalarının en önemli nedeni olmuştur.

Liberalizasyon politikalarıyla birlikte kontrolsüz bir ekonomik yapının oluşması, uygulanan istikrar programlarına karşı önemli eleştirilerin yapılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede gelişmekte olan ülkelere, bir çok ekonomist tarafından krizden çıkış için sermaye hareketlerini kontrol altına alacak uygulamaların alınması önerilmektedir. Özellikle Doğu Asya krizinden sonra bu tür öneriler daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve kontrol altına alınmasıyla ilgili öneriler çeşitli açılardan değerlendirilmektedir. Bu çalışmada Liberalizasyon politikaları sürecinin gelişimi, bu süreçte ortaya çıkan krizlerin nedenleri, krizleri önlemeye yönelik öneriler ve Tobin Vergisi incelenecektir.

II-Liberalizasyon Politikalarının Teorik Dayanakları

Keynesyen iktisat anlayışı esas itibarıyla ekonomik boyutlu olmakla birlikte, Klasik liberalizmin üretimi destekleyen arz yönlü anlayışının tersine, talep yönlü politikalara dayanması nedeniyle sosyal amaçlarla büyük ölçüde uyumludur. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde piyasa ekonomisinin uygulandığı ülkelerde, uluslararası siyasi ve ekonomik ortamın etkisiyle Keynesyen İktisada ve

Piyasa Başarısızlıkları yaklaşımına dayanan müdahaleci politikalar yaygın kabul görmüş, toplumsal taleplerle birlikte Sosyal Devlet/Refah Devleti anlayışına bağlı uygulamalar gittikçe yerleşmiştir. 1970'li yıllara kadar geniş bir uygulama imkanı bulan Sosyal Devletin artan sosyal harcamalarının bütçeye yük olması ve bu tarihlerde ortaya çıkan krizlere çözüm bulamaması Klasik Liberalizme dayanan Yeni Liberal anlayışların ön plana çıkmasına neden olmuştur

Liberalizasyon teorik anlamda Smith, Ricardo, Hayek, Buchanan ve Friedman'ın görüşleri çerçevesinde teorik dayanak noktası bulmaktadır. Smith, tüketicilerin yararı için uluslararası serbest ticaret ortamının önemini vurgulayarak piyasanın liberalleştirilmesini savunmaktadır. Ricardo ise, "Karşılaştırmalı Mutlak Üstünlük Yasası" ile her ülkenin kendisine en uygun mal demeti yaratarak refahını maksimize edebileceğini varsaymaktadır. Friedman da sermayenin serbest dolaşım olanağının dünya genelinde iyi yatırım alanlarına akacağını ileri sürerek sermayenin serbest dolaşım fikrinin ilk savunucusudur¹. Buchanan ise, aşırı vergi baskısı ve sosyal kesintilerin işgücü ve sermayenin kazancını azaltarak, çalışmayı, tasarrufu ve yatırımı engelleyici rol oynadığını ileri sürmektedir. Böylece serbest girişim üzerine kurulu ekonomik ilerleme tehlikeye girmektedir. Hayek, Klasik İktisatçıların "gece bekçisi devleti"ne benzer bir devlet sistemini savunarak, ekonomilerde devlet müdahalelerinin mümkün olduğunca azaltılmasını savunmaktadır².

Günümüz liberal düşünce akımları pek çok bakımdan 19. yy klasik liberalizmin devamı niteliğindedir. Bu düşüncenin temelini bireysel özgürlükler oluşturmakta olup, bireycilik, bırakınız yapsınlar, özel girişim ve piyasa mekanizması büyük ölçüde klasik liberalizmle aynıdır. Buna göre devlet müdahalesi bireysel özgürlükleri kısıtladığı, refah devletinin genişlemesi de bireylerin seçme özgürlüğünü sınırlandırdığı gerekçesiyle yeni liberallerin şiddetle karşı çıktığı konular arasındadır. Sınırlı minimal devlet anlayışını savunan yeni liberal düşünce, refah devletine önemli eleştiriler getirmiştir. Günümüz yeni liberal devlet anlayışları genellikle Arz Yönlü İktisat Teorisi, Kamu Tercihi Yaklaşımı ve Anayasal İktisat çerçevesinde şekillenmiştir.

Arz Yönlü İktisat anlayışı, devletin tam istihdamı sağlama ve toplumsal refahı artırma amacına yönelik ekonomik programlarının, piyasa ekonomisinin yaratıcı, dinamik özelliğini zayıflattığı düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla bir yandan ekonomik müdahale ve kontrollerin azalması, diğer yandan vergilerin ve kamu harcamalarının azaltılması ile kamu maliyesinin piyasa üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla öncelik serbest piyasa ekonomisinin

¹ Kenan MORTAN, Uluslararası Kaos mu? Türkiye'de Kriz mi?, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2001, s.44.

² Coşkun Can AKTAN, Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat, Takav Matbaası, Ankara, 1994, s.11-14.

işleyişinin engellenmemesi ve bunun sağlayacağı ekonomik etkinliğe verilmiştir. Arz yönlü iktisat, üretime, arza ve ekonomik büyümeye önem ve ağırlık vermektedir. Gelir dağılımının iyileştirilmesi bir hedef değildir. Aksine eşitsizliğin kötü bir şey olmadığını ileri sürmektedirler. Bu yaklaşıma göre, ekonomik büyüme ile birlikte bütün kesimlerin gelirleri yükselmektedir. Yani eşitsizlik ortadan kalkmasa da büyümeyle birlikte herkesin, bu arada yoksulların da geliri artmaktadır. Böylece toplumdaki bütün bireylerin refahı yükselmektedir.

Kamu Tercih yaklaşımı ise, kamu kesiminin genişlemesini politik yozlaşmaya ve rant kollamaya yol açtığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, teşvik, sübvansiyon, mali yardım ve transfer harcaması şeklindeki refah transferleri ve düzenleyici transferler politik yozlaşmaya neden olmakta ve çıkar grupları arasında rant kollama veya transfer kollama faaliyetine dönüşmekte, gelir transferleri etkinlik açısından maliyetlere ve refah kayıplarına neden olmaktadır. Soruna bir sistem sorunu olarak bakan Kamu Tercih iktisatçıları çözümün anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemelerle giderilmesini ileri sürmektedirler.

1980'lerden itibaren yeni liberal anlayış çerçevesinde arzı öne çıkaran politikalar, ABD ve İngiltere'de geniş uygulama imkanı bulmuştur. Özelleştirme, devletin küçültülmesi ve devletin sosyal güvenlik kurumlarından elini çekmesi Yeni Liberal akımın başlıca söylemleri olmuştur. Daha çok bireysel özgürlük ve daha çok bireysel inisiyatifle birleşen etkin olmayan kamu organizasyonları, yolsuzluklar, ağır ve hantal işleyen bürokratik yapılar Yeni Liberal düşüncenin popülist söylemlerini daha da güçlendirmiştir. Refah devleti krizi ve stagflasyon olgusuyla birlikte bu iktisat anlayışları 1980'li yıllardan itibaren bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede uygulama imkanı bulmuştur³.

III-Liberalleşme Süreci ve İstikrarsızlıklar

1980'li yıllarla artan globalleşme eğilimleri bu dönemden sonra ortaya çıkan krizlerin özelliklerinin farklı olmasına neden olmuştur. Liberalizasyon öncesi meydana gelen krizler genellikle dış ödeme krizi şeklinde ve krizin çıktığı ülke ile sınırlı iken, bu dönemden sonra ortaya çıkan krizler genellikle finansal kriz şeklinde olup, diğer ülkelere de yayılma etkisi göstermektedir. 1992-93 yıllarında Avrupa Birliği ülkelerinde ortaya çıkan ERM krizi, 1994 Meksika krizi, 1997 Asya krizi ve ardından 1998 Rusya krizi ile 1999 Brezilya krizlerinin etrafındaki yada benzer ekonomik koşulları taşıyan ülkeleri etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla 1980'lerde başlayan liberalleşme ve regülasyonlar sonrası "Finansal Krizler" yoğunlaşmaya başlamıştır.

---

³ Nalan ÖLMEZOĞULLARI, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1999,s.113-132.

Finansal serbestleşme sonrası, 1992-93 yıllarında Avrupa Birliği ülkelerinde ortaya çıkan ERM krizi finansal karakterli ilk büyük krizdir. Krizin çıkmasında özellikle ABD faiz oranlarına göre yüksek olan Avrupa ülkeleri faiz oranlarının yabancı sermayeyi bu istikrarlı bölgeye çekmesi, ülke paralarının aşırı değerlenmesi ve cari açıkların artması en önemli faktördür. Diğer yandan Avrupa ülkelerinde krizden önce uygulanan nispeten gevşek maliye politikasıyla sıkı para politikası sonuçlarının verimli olmaması da krizin çıkmasında etkili olmuştur. Cari açıkları finanse etmede gerekli olan yabancı sermayeyi çekmek için yüksek tutulan faiz oranları yatırımı ve iş yaratmayı engellemiş ve daha sonra da resesyona neden olmuştur. Ayrıca paralarını Alman Markına bağlayan diğer Avrupa ülkelerini de Almanya'nın bu sıkı para politikalarına uyumlaşma zorunda bırakarak onları da resesyona itmiştir. Bütün bu faktörlere bağlı olarak. ERM Krizi, sabitlenmiş döviz kurunun, aşırı değerli paraların, finansal liberalizasyonun, çelişkili politikaların ve uluslararası sermaye piyasalarındaki spekülasyonların bir sonucu olarak oluşan bir para krizidir⁴.

Bununla birlikte, sermaye hareketlerinin yüksek olduğu bir dünyada döviz rezervleri krizleri önleyici bir fonksiyona sahip değildir. 1992-93 ERM Krizi sırasında İngiltere ve İtalya merkez bankaları yeterli döviz rezervlerine sahiptiler. Bunun yanında ERM düzenlemeleri çerçevesinde Almanya'dan kredi de alma imkanına sahiptiler. Döviz kuruna müdahale edebilecek konumdaydılar ve de bu müdahaleyi yaptılar. İngiltere'nin birkaç gün içerisinde 50 milyar dolar değerinde sterlin satın aldığı tahmin edilmektedir. Ancak bu operasyon bile beklenen etkiyi göstermemiştir⁵. Yüksek döviz rezervi ve müdahaleye rağmen kriz devam etmiş ve yayılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, liberalleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan krizlerin temel nedeninin dışsal etkenler olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki önemli ekonomik değişimler (dış ticaret hadlerinde, faiz oranlarında, ve döviz kurlarında kaymalar), yatırımların globalleşmesi ve sermaye piyasalarının artan bütünleşmesi yoluyla krizi tetikleyen etkenler olabilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin faiz oranlarındaki düşme, sermaye akımlarını geliştirmekte olan ülkelere yönlendirirken, faiz oranı artışları da bu akımları tersine çevirebilmektedir. Faiz oranlarındaki bu artışlar, geliştirmekte olan ülkelerde banka ve firmaların sadece kendilerini fonlama maliyetlerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda yanlış seçim ve ahlaki risk problemlerini ve finansal sistemin kırılganlığını da artırmaktadır. 1994 Meksika krizinde ABD faiz oranlarının artışı böyle bir etki meydana getirmiştir. Yine

---

⁴ Turan YAY, Gülsün YAY, Ensar YILMAZ, Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İTO Yayını No:2001-47, İstanbul, 2001,s.32.

⁵ Muhammed AKDİŞ, Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.61.

1980'lerdeki Latin Amerika borç krizlerinde de, sıkı para politikaları uygulayan gelişmiş ülkelerde artan faizler gelişmekte olan ülkelerin borçlarının katlanarak artmasına yol açarak önemli bir kriz nedeni olmuştur⁶.

Ancak gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan krizlerin başlıca nedeni, tek başına dış zorlama ile sağlanan liberalleşme politikaları değil, aynı zamanda bu ülkelerde uygulanan "eş dost kapitalizmi" de krizlerin çıkmasında etkili olmaktadır. Bu ülkeler parasal ve mali politikalarındaki özerkliklerinden vazgeçip, mali piyasalarını yabancı sermayeye açmalarının hemen ardından krizler ortaya çıkmaktadır. Yabancı sermaye başlangıçta, arbitrajın sağladığı yüksek karlılık nedeniyle yeni açılan piyasalara akmaktadır. Bu süreçte yabancı malların ithali artmakta, plazaların, iş merkezlerinin, kulelerin, büyüyen mali sektörde ortaya çıkan yeni zengin sınıfının zevkine uygun lüks konutların yapımında bir patlama yaşanmaktadır. Ancak kısa bir süre sonra, spekülatif para hareketlerinin menkul ve gayri menkul kıymetlerin değerlerini aşırı şişirmesiyle enflasyon artışa geçmektedir. Bu paranın beklenen getirisini düşürmekte ve sermaye kaçıışı başlamaktadır. Kaçışın önlenmesi için, uygulamaya konulan istikrar programları daraltıcı, büyüme engelleyici, işsizliği artırıcı dolayısıyla gelir dağılımını bozucu özelliklere sahip olmaktadır⁷. Dolayısıyla krizin etkileri uzun süreli olmakta ve tekrarlanma olasılığı artmaktadır.

IV-Liberalizasyon Sürecinde Krizlerin Nedenleri

Liberalizasyon süreciyle birlikte krizlerin yapısı ve şiddetinde önemli değişiklikler olmuştur. Ticari ve finansal liberalizasyon öncesi dönemde ortaya çıkan krizler genellikle dış ödemeler dengesi sorunlarıyla ilgilidir. Küreselleşen dünyada ise krizlerin eski yapısal nedenlerle birlikte yeni nedenleri de söz konusudur. Bunlar globalleşme olgusu, uluslararası kara para ve kayıtdışılık, off-shore bankacılık ve vergi cennetleri, hedge fonlar ve finansal liberalizasyondur

A-Globalleşme Olgusu

Küreselleşme 1990'lı yılların başında adına "Washington Uzlaşması" denilen bir süreçle hız kazanmıştır. Buna göre, küresel model üç temel unsura dayanmaktadır. Bunlar, serbest piyasa ekonomisinin tesis edilmesi, küresel birleşmelerin teşvik edilmesi ve makro ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Washington uzlaşmasına göre

---

⁶ YAY-YAY-YILMAZ,a.g.e.,s.28.

⁷ William TABB,Ahlaksız Fil, Çev. Ercüment ÖZKAYA, Epos Yayınları, Ankara, 2002,s.110.

ekonomik büyüme, kamusal bütçe disiplini, düşük enflasyon gibi hedeflere, serbest piyasa ekonomisinin uygulanması ve serbest ticaretle ulaşılabilir⁸.

Globalleşme sadece mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını kapsamamaktadır. Bunun yanında sermayenin, faizin, dövizin, hisse senetlerinin ve buna benzer bütün ekonomik enstrümanların serbest dolaşımını içermektedir. Dolayısıyla ekonomiler üzerindeki etkileri mal ve hizmet ticareti ile sınırlı kalmamakta çok daha büyük etkilere sahip olmaktadır.

Globalleşme sürecinin iki bileşeni bulunmaktadır. Birincisi, sermaye birikimi ile ilgilidir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD'nin biriken sermayesine yeni yatırım alanları araması, gelecekte ticaretin Amerikan istihdamının daha iyileşmesine hizmet edeceğine inanması, yeni dünya düzeninin kendi iş prensipleri ile kurulabileceğini düşünmesi ve hiçbir ayrıcalık istemeden daha büyük pazarlar arayışına girmesi uluslararası ticaret ve yatırımların artmasına yol açmıştır. Globalleşmenin ikinci bileşeni ise, teknolojik ilerlemedir. Bilgisayarların yaygınlaşması, haberleşme bilgi işlem teknolojilerinin hızlanması ve büyük oranda ucuzlamasıyla para, mal ve diğer faktörlerin akışkanlığı büyük bir hız kazanmıştır. Uluslararası finansal piyasaların globalleşmesi ödünç arayanlar ile yatırım yapmak isteyenler açısından zengin bir alternatifte kavuşmuştur⁹.

Gerçekten ülke ekonomilerinin artan oranda birbirine bağımlılığı anlamına da gelen globalleşme dünyanın içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal değişim sürecinin son on yıllık döneminin en belirgin unsurudur. Uluslar arası ticaretin ulusal ticarete göre artan önemi, ulusal piyasalardaki yatırımlara göre, uluslararası para, hisse senedi, tahvil ve gayrimenkul yatırımlarının da önemini artırmıştır. Günümüz uluslararası yatırım ve yatırımcıların önemi, ulusal yatırım ve yatırımcıları gölgede bırakmıştır. Bu değişim sürecinde uluslararası ticaretin ve sermaye hareketinin serbestleşmesi, bu serbestleşmeye paralel olarak yabancı sermayenin ekonomik gelişme sürecinde büyük önem kazanması ve daha da önemlisi ekonomik ve siyasal anlamda ulusal sınırların ötesinde uluslararası ekonomik ve siyasal bloklar oluşturma çabası dikkate değer gelişmelerdir¹⁰.

Küreselleşmenin itici gücü ve aslında sonucu teknik ve teknolojiye düğümlü iken, önce politik küreselleşme ortaya çıkmıştır. Piyasa ekonomisinin dünya genelinde yaygınlaşması küreselleşmeyi daha kolay hale getirmektedir. Politik küreselleşme daha çok uluslararası ekonomik kuruluşlarda kural koyan ve denetleyen özelliğiyle dikkati

---

⁸Paul KRUGMAN, Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü, Çev.Neşenur DOMANIÇ, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2001,s.43.

⁹AKDIŞ, a.g.e.,s.27-28.

¹⁰AKDIŞ, a.g.e.,s.28.

çekmektedir. Devletin değişen rolüne rağmen devletler ekonomik olarak küçülmemektedirler. Günümüzde ortalama milli gelirin %45'i kamu harcamalarından oluşmaktadır. 1960 yılında bu oran sadece %25 civarındadır. Kamu harcamalarının da 1/4'ü transfer ve sübvansiyon harcamalarına ayrılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülke ekonomileri dış şoklardan korunamamaktadır. Sosyal devlet ilkesi küreselleşme ile birlikte korunamamakta ve küreselleşme ile birlikte ulus-devletler önemli vergi kayıplarına uğramaktadır. Diğer taraftan küreselleşme kuzey grubu ülkeleri lehine gelir dağılımını bozarak 3. Dünya ülkeleri için marjinalleşme sonucunu ortaya çıkarmaktadır¹¹.

Globalleşme süreci özellikle finansal piyasalarla ilgili bir takım zorlukları da beraberinde getirmiştir. Gelişmeler global finansal sistemde ikili bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bir tarafta üretilmiş mal ve hizmetlerin ticaretinin yapıldığı reel ekonomi, diğer tarafta ise para tüccarları ile spekülörlerin yer aldığı kumarhane dünyası yer almaktadır. Çünkü globalleşme ile birlikte bütün dünyada finansal sektör, sanayinin; rantiyeler de yatırımcıların önüne geçmiştir. Gelir paylaşımında da sermayenin emeğe baskınlığı artmış ve kar payları yükselmiştir¹². Bu ise uluslar arası adalet ve eşitlik duygularını zedeler hale gelmiştir. Ayrıca global sermayenin ne getirip ne götürdüğü de tartışılmaya başlanmıştır. Yurtdışından gelen sermayenin üretken alanlarda kullanılabilmesi gerekmektedir. Reel sektöre faydası olmayan, reel sektörü finanse etmeyen sermaye ekonomik açıdan faydalı değildir. Reel ekonomiye katkısı olmayan ve sadece rant gözleyen sermayenin kriz oluşturan türden bir gelişmeye yol açması da mümkündür¹³.

Globalleşmenin getirdiği gelişmelerin sadece mal ticaretini kolaylaştırıcı araçlarla kalmaması, uluslararası faiz, kur farklılıkları, kur beklentileri gibi amaçlara da hizmet etmesi sorunlar doğurmaktadır. Özellikle kısa süreli sermaye hareketleri bu kapsamda değerlendirilmekte ve globalleşmenin sermayeyi ülkeler arasında çok hareketli bir duruma getirerek, mali krizlere neden olduğu ya da bu krizleri ülkeden ülkeye bulaştırdığı tartışılmaktadır. Güneydoğu Asya krizinde de suçun liberalizmde değil, globalleşmede aranması gerektiği ifade edilmektedir. En azından yaşanan krizlerin uluslararası finansmanın şekli ve niteliği ile olan yakın ilişkileri de dikkate alındığında kısa vadeli sermaye hareketlerine karşı genel bir şüphe artışı söz konusudur¹⁴.

¹¹MORTAN, a.g.e., s.12-13.

¹² Harun BAL, "Güneydoğu Asya Ülkeleri, Dış Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Ülkeler", Ekonmi Başak Dergisi, Yıl:22, Sayı:101,Eylül-Ekim 1998,s.99.

¹³C.Bülent AYBAR, "Küreselleşme Sürecinde Yaşanan İktisadi Krizler ve Güneydoğu Asya Krizi", Söyleşi, İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:13, Sayı:148, Temmuz 1998, s.34.

¹⁴ AKDİŞ, a.g.e.,s.37.

B-Uluslararası Kara Para ve Kayıtdışı Ekonomi Olgusu

Globalleşmenin getirdiği en önemli sorunlardan bir tanesi de kara para ve kara paranın aklanması olgusudur. Özellikle uyuşturucu ve silah kaçakçılığından elde edilen kazançların aklanması finansal sistem için büyük sorunlar oluşturmaktadır. Globalleşen ve liberalize olan piyasalarda mal ticaretini kolaylaştırmak için bürokratik işlemleri azaltmaya yönelik işlemler kara paranın elde edildiği suçların artmasına neden olmaktadır. Globalleşme ile birlikte dünya mali sistemlerinin entegrasyonu para aklamayı uluslararası bir olgu haline getirmiştir. Organize suç örgütleri ve sistemin açıklarını iyi bilen kişiler, açık sınırlardan, özelleştirmeden, serbest ticaret bölgelerinden, sınır güvenliğini sağlayamayan devletlerden, off-shore (kıyı) bankacılık hizmetlerinden, elektronik mali transferlerden, akıllı kartlardan, siber bankacılıktan ve vergi cennetlerinden faydalanarak her gün milyonlarca dolarlık kara parayı aklayabilmektedirler¹⁵. Mali sisteme dahil olma çabaları için yapılan aklama işlemleri sırasında mali sistemler istikrarsız bir durum meydana getirebilmektedir.

OECD'nin Mali Eylem Görev Grubu (FATF-Group of Seven Financial Action Task Force on Money Laundering)'na göre, dünya bankacılık sisteminde her yıl yaklaşık 300 milyar dolar aklanmaktadır. IMF'in Uluslararası Mali İstatistikler Departmanı ise, dünyadaki toplam karapara miktarını, diğer bir anlatımla dünya karapasını 700 milyar ile 1 trilyon dolar arasında değiştiğini bildirmektedir. Bu alanda yılda 80 ile 100 milyar dolar arası bir artış söz konusudur. Yani her gün büyük miktarlara varan para dünyayı dolaşıp temizlenip aklanarak tekrar sahibinin cebine girmek için dolaşmaktadır. Dünyada dolaşım halinde olan karaparanın miktarı o kadar fazladır ki, döviz işlemleri ticareti ve petrol ticaretinden sonra dünyanın üçünü büyük alternatif ekonomisi haline gelmiştir. Uzmanlara göre uluslararası sistemin ayakta kalabilmesi için bu kaçağın mutlaka önlenmesi gerekmektedir¹⁶.

Karapara ile mücadele liberalizasyon süreciyle birlikte daha da önem kazanmıştır. İlk zamanlarda karaparayı bir kalkınma modeli olarak benimseyen ülkeler ekonomik krizlerin artmasıyla birlikte, önlenmesi gereken bir olgu olarak konuya yaklaşmaktadırlar. Ülkeler düzeyinde, ABD ve Avrupa Birliği çeşitli düzenlemelerle karapara ile mücadele etme çabası içindedirler. Ülkeler kendi aralarındaki düzenleme farklılıklarının tamamen kaldırılması veya asgariye indirilmesi karapara ile mücadeleyi kolaylaştıracaktır. IMF, uluslararası kamusal bir mal olarak değerlendirdiği uluslararası finansal piyasaların korunması için mücadeleye ilişkin asgari standartların

¹⁵ Ayşe GÜNAY, Rövsen ŞAHBAZOV, "Küreselleşme Sürecinde Mali Suçlar ve Mali Suçları önlemeye Yönelik Olarak Yapılan Çalışmalar", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:130, Temmuz 1999,s.134.

¹⁶ Ergin ERGÜL, Karaparanın Aklanması ve Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara,1998,s.31-32.

oluşturulması ve uymayan ülkelerden gelen fonlara vergi uygulanması gibi yaptırımların uygulanmasını önermektedir¹⁷.

Karaparanın büyüklüğü aklanmasını zorlaştırmaktadır. Bu paralar daha kolay aklanabilecek ülkeler aramaktadırlar. Kayıtdışı ekonominin büyüklüğü karapara aklanması açısından iyi ortam oluşturmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde parasal işlemlerin tamamı banka sistemi içine kanalize edildiğinden, nakit işlemler ortadan kalkmış ve kayıtdışı para sorunu da bitirmiştir. Bu ekonomilerde kayıtdışı kalabilen para genellikle karaparadır. Gelişmiş ülkelerdeki karapara sahiplerinin tek sorunu, bu parayı kayıt içine yani ekonomik sisteme sokabilme çabasıdır. Çünkü bu ülkelerdeki nakit halindeki karapara bir işe yaramamaktadır. Karaparayla bir şey alınıp satılmamaktadır. Kayıt içine yani banka sistemine girmeden karapara bir değer taşımamaktadır. Oysa az gelişmiş ülkelerde kayıtdışı nakit parayla ev, araba, hatta kamu işletme ve bankaları rahatlıkla alınıp satılmakta ve bu paralar da bankalara kolayca girip çıkmakta, böylece karaparanın aklanması çok basit bir şekilde yapılabilmektedir¹⁸.

Global finansal sistem açısından karaparanın yanısıra kayıtdışı ekonominin varlığı da önemli bir sorun oluşturmaktadır. Kanun ve denetim dışı elde edilen dünya kayıtdışı ekonomisi ABD ekonomisinin yaklaşık yaklaşık %90'ı kadar bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu büyüklük 1993 yılı rakamlarına göre 5.8 trilyon dolardır. Kayıtdışı ekonominin GSMH'ya oranı ABD için %12.5, Almanya için %14.8, Avusturya için %7.5, Belçika için %21.5, Danimarka, Norveç ve İsviçre için %17.5, Fransa ve Kanada için %15, Hollanda için %14.5, İngiltere için %13.5, İrlanda için %16, İspanya için %22.5, İsveç için %17.6, İtalya için %26 ve Japonya için %12 civarındadır¹⁹. Nijerya ve Tayland'da kayıt dışı ekonomi %80'ler düzeyindedir. Yunanistan'da ise kayıt dışı ekonominin büyüklüğü %30 dolayındadır²⁰.

Liberalizasyon politikalarıyla birlikte hem kayıtdışı para hem de kara para aklanabilmek için gelişmekte olan ülkeler finansal sistemine kolayca girip çıkarak krizlerin çıkmasında önemli bir rol oynamaktadırlar.

C-Off-Shore Bankacılık ve Vergi Cennetleri

Off-shore bankacılığı denilen olgu 1960'lı yıllardan itibaren, genellikle vergi cennetleri denilen yerlerde oluşmaya başlamıştır. Bu ülkeler sağladıkları vergi

¹⁷ ERGÜL, a.g.e.,s.54.

¹⁸ Hayrettin GÜMÜŞKAYA, "Karapara Kavramı ve Kayıtdışı Ekonomi İlişkisi", Vergi Sorunları Dergisi, Nisan 1998, Sayı:115, s.67.

¹⁹ Sedat YETİM, Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıtdışı Ekonomi, TBB Yayınları, No:215, İstanbul 1999, s.12.

²⁰ MORTAN,a.g.e.,s.50.

avantajları ve denetimsizlik ile fon yatırımları ve finansal hizmetler bakımından bir cazibe merkezi oluşturmaktadırlar. Vergi cennetlerinde gelir ve sermayeden vergi alınmamasının yanında, banka ticari sırların korunması, aktif bir banka sektörü altyapısı buldurması, iyi bir iletişim ağı ve teknolojisine sahip olunması, istikrarlı politik ve ekonomik görüntü sergilemesi, yabancı sermayeye de lütfekar davranması gibi özelliklere de sahiptir. Offshore bankalar denilince akla genellikle küçük ada devletleri ile Bahreyn ve Lüksemburg gibi küçük ülkeler gelmektedir. Vergi cennetleri de yine büyük devletlerin yakınlarında bulunan küçük devletçikler veya ada devletçikleridir. Bunun yanında ABD gibi bazı büyük devletler de vergi cennetleri listesinde yer almaktadırlar. Dünyada 60'dan fazla vergi cennetinin bulunduğu ve bunların çoğunun büyük ve yüksek oranlı vergi uygulayan ülkelerin yakınında buldukları da bilinmektedir²¹.

Vergi cennetleri olarak bilinen ülkelerde yerleşik kıyı bankalarında çok büyük miktarlarda fonlar tutulmaktadır. Citibank, Chase Manhattan, Swiss Bank and Trust Corporations, Schrodes, Midland, Barclays gibi dünyanın büyük ve saygın kuruluşlarının da bu merkezlerde şubeleri bulunmaktadır. Son belirlemelere göre yaklaşık 5 trilyon dolar civarındaki bir kapital, Off-shore'larda tutulmaktadır. Bu tutarın büyüklüğünü vurgulayabilmek için dünyadaki bütün merkez bankaları rezervlerinin yaklaşık 1 trilyon dolar olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Federal Rezerv'in Ağustos 1998 raporuna göre, dolaşımdaki 443.6 milyar doların yaklaşık üçte ikisi de Off-shore'larda tutulmaktadır. Off-shore'lardaki toplam mevduatın ise yaklaşık 5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir²² Görüldüğü gibi, Off-Shore bankalarda büyük miktarlarda fon buldurulmakta, dünyada yapılan para transferlerinin yarısının bu merkezlerden yapıldığı tahmin edilmektedir. Karaparanın plasmanında en yaygın yöntem olarak Off-shore bankacılık sistemi kullanılmaktadır. Ancak bu olgu global finansal sistemin bir gerçeği olarak kabul edilmektedir. Dünyada dolaşan 1/2 trilyon dolar karapara sisteme girmek istemekte ve aklanmak istemektedir. Off-shore sistemler büyük devletlerin kendi finansal sistemlerine zarar vermemek için izin verdiği, global finansal sistemin arıtma tesisleri veya sibopları olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde bu paranın sistemlerine en az zarar verecek şekilde başka bir kanaldan girmesine göz yummaktadır²³.

35 bin nüfuslu Cayman Adalarında 32 bin uluslar arası ticaret şirketi, 550 banka, 900 uluslararası yatırım fonu, 400 sigorta şirketi, Bahama Adalarındaki sigorta

---

²¹ Onur KIZILOĞLU, "Vergi Cennetleri ve Avantajları", Yaklaşım Dergisi, Yıl:7, Sayı:75, Mart 1999, s.173.

²² Vito, TANZI, "Globalization and the Work of Fiscal Termites", Finance&Development, Vol.38, No.1, March 2001, s.3.

²³ AKDİŞ, a.g.e., s.46.

şirketi sayısı ise 3400'dür. Amerikan Fidelity ve Japon Nomura gibi dünyanın büyük yatırım fonları Off-shore üzerinden yönetilmektedirler. Soros'un 21 milyar dolarlık fonunun %90'ı ve danışmanlık yaptığı fonların yüz milyarlarca doları Off-shore hesaplarda tutulmaktadır. Bu rakamlar Off-shore merkezler ve vergi cennetlerinin global finansal sistem açısından taşıdığı önemi artırmaktadır. Merkezi Off-shorelarda bulunan bankalardan bazılarının aktif büyüklüğü 400 milyar doları bulmaktadır. Orta ölçekli bir bankanın aktif büyüklüğü ise 80 milyar doların üzerindedir. Türkiye'deki toplam mevduatın 35 milyar dolar olduğu göz önüne alınırsa bu miktarların büyüklüğü daha iyi değerlendirilebilir²⁴.

Sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi 1960'lı yıllardan itibaren üçüncü dünya seçkinleri tarafından off-shore'lardaki hesaplarda tutulan "kara para" ve "kirli para"nın* sisteme dönüşünü kolaylaştırıcı bir politikadır. Ekonomik krizlerin yaşanması bu tür yasadışı ticaretin büyümesiyle doğrudan ilişkilidir. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yasadışı yollarla elde edilen büyük miktarlardaki paraların kolaylıkla temizlenmesine yardımcı olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin piyasaları liberalize edilerek sisteme kazandırılmakta ve kıyı bankalarına yatırılmış olan kirli ve kara para dış borç ödemelerinin finansmanında kullanılmaktadır. Sistemin işleyişi satışa sunulan kamu mallarının satın alınmasıyla olmaktadır. Kıyı bankasındaki paralar önce interbank hesabına transfer edilmekte (liberalizasyon dolayısıyla paranın hesabı sorulmamaktadır) ve daha sonra yerel para birimine çevrilmekte veya döviz olarak hazineye yatırılarak özelleştirilen kamu malı satın alınmaktadır²⁵.

Diğer taraftan, 1980 sonrası finansal sistemin liberalleşmesiyle birlikte, artan finansal yenilikler piyasalarda, ürünlerde, hizmetlerde ve teknolojiye de ortaya çıkmıştır. Günümüzde paranın ve diğer finansal araçların kullanıldığı 150'nin üzerinde finansal araç söz konusudur. Hedge fonlar ve türev piyasalar finansal araç çeşitliliğini ve sermaye hacminin büyüklüğünü, sonuç olarak da spekülasyon riskini artırmaktadır.

Paul KRUGMAN, küreselleşme ile kurulan yeni dünya düzeninde, liberalizasyonla birlikte "evrenin efendileri"nin hedge fonlar ve off-shore bankacılık sistemi olduğunu ileri sürmektedir. Ülkelerin kaderini belirleyen mali olaylarda bu unsurlar çok büyük rol oynamaktadır. Hedge fonlar spekülatif işlemlerle hem kazandıklarında hem de kaybettiklerinde ülkeler krize girmektedirler. 1992 ERM krizi ve 1997 Doğu Asya krizlerinde hedge fonların etkisi büyük olmuştur. Ancak Hedge Fonlar her zaman kazançlı çıkamamaktadırlar. Nitekim 1997 Doğu Asya krizi sırasında

---

²⁴ İhsan GÜNAYDIN, "Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:126, Mart 1999, s.77-79.

²⁵ Michel CHOSSUDOVSKY, Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çev. Neşenur DOMANIÇ, Çivi Yazıları, İstanbul 1999,s.78.

Hong Kong Borsasında hedge fonlar 30 milyar dolarlık kısa vadeli pozisyon olarak ve büyük miktarlarda yerli paradan çıkarak krizi çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak Hong Kong Merkez Bankası beklenmedik bir karar olarak kendi rezervlerini kullanarak bu fonlarla mücadele yolunu seçmiş ve borsa yükselmiştir. Sonuçta spekülasyon saldırganlığına uğrayarak büyük zarara uğramışlardır²⁶.

D-Finansal Liberalleşme ve Spekülasyon

Finansal liberalizasyon uluslararası sermayenin önündeki engellerin tamamen kaldırılmasıdır. Ulusal paranın konvertibilite hâle getirilmesi, banka kurmanın kolaylaşması, serbest faiz politikası, sermaye transferi serbestisi gibi konuları liberalizasyonun önemli aşamalarıdır. Finansal liberalizasyon politikaları kurumsal altyapının sağlam ve etkin çalışmasını da gerektirir. Liberalizasyon politikalarıyla birlikte sağlam finansal altyapıya sahip birçok gelişmiş ülke bile belirli aralıklarla finansal krize maruz kalmışlardır. Diğer yandan gelişmekte olan ülkeler için finansal liberalizasyonun uzun süreli yararları önemli tartışma konusudur. Liberalizasyon sürecinde bankacılık reformları kaçınılmaz olarak bankalara yeni riskler getirdiğinden yeterli önlemler alınmadığı takdirde bir bankacılık krizi (finansal kriz) tehlikesini artırmaktadır. Faiz oranları serbestleştiğinde, bankalar daha önce yararlandıkları kısa süreli faiz oranlarını uzun süreli faiz oranlarının altında tutan yasal olarak düzenlenmiş faiz oranları yapısının korumasını kaybetmektedirler.

Daha genel olarak, en azından geçiş döneminde faiz oranlarında oynaklık artma eğilimindedir. Finansal serbestleşmenin bir sonucu olarak hızlı kredi genişleme oranına sıklıkla bir çelişki olarak yüksek reel faiz oranları eşlik etmektedir. Banka kredilerinde sınırlamaların kaldırılması çoğunlukla serbestleştirilmiş sektörlerde (örneğin gayrimenkul, menkul kıymet faaliyetleri) hapsedilmiş kredi talebini harekete geçirmektedir. Rezerv yükümlülüklerinin düşürülmesi, bankaların artan kredi talebini karşılamalarına olanak vermektedir. Reforme edilen ekonomilerin sıklıkla cezbediği yabancı sermaye girişi de aynı işlevi görmektedir. Ancak kontrol edilen önceki finansal ortamda yetişmiş banka kredi yöneticileri, kredi ve pazar riskinin yeni kaynaklarını değerlendirme için gereksinilen uzmanlığa sahip olmayabilirler. Aynı zamanda, yeni rakiplerin (yerli ya da yabancı) girişi, bankaların daha riskli faaliyetlere girişmeleri yönündeki baskıları da artırmaktadır. Off-shore piyasalara daha kolay ulaşmak, bankaların daha riskli faaliyetler üzerindeki ulusal kısıtlamalardan kaçınmalarına da olanak vermektedir. Bunun bir örneği, dövizde net açık pozisyon üzerindeki kısıtlamalarından kaçmak için off-shore piyasalarda geleneksel türev sözleşmelerin kullanımınıdır. Finansal piyasaların serbestleştirilmesinden önce denetim ve düzenleme

---

²⁶KRUGMAN, a.g.e.,s.130.

çerçevesi güçlendirilmedikçe, banka denetçileri bu yeni faaliyetleri değerlendirme ve yeterince gözetim için ne gerekli eğitime ne de kaynaklara sahip olabileceklerdir. Finansal liberalizasyona yetersiz hazırlanmanın eşlik ettiği bu risklerin hepsi veya bir kısmı aralarında Brezilya, Şili, Endonezya, Meksika, birkaç nordik ülke, ABD ve Venezuela'nın bulundurduğu ülkelerde bankacılık krizleri ile bağlantılı olmuşlardır. İncelenen 25 ülkenin 18'inde, krizden önceki beş yıl içinde herhangi bir tarihte finansal sektörün serbestleştirildiği görülmektedir. Ayrıca bankacılık krizlerini öngörme de finansal serbestleşmenin yardımcı olduğu unsurlar da (reel faiz oranlarında ve para çarpanının büyüklüğünde artışlar gibi) göze çarpmaktadır²⁷.

Finansal liberalleşme sonrasında serbestleşme ile birlikte teknoloji ve bilgi işlemlerindeki gelişmelerin yükselen ülkelerde yerleşik kişilerin banka mevduatlarının para bileşimini değiştirmelerini çok kolay hale getirmektedir. İletişim devrimi, finansal işlemleri, kolay ucuz ve hızla yapılabilir hale getirmiştir²⁸. Meksika krizi sırasında 1989-94 döneminde M2'nin GSYİH'ya oranının hızla yükselmesinin ve 1994'te uluslar arası rezervlerde baş aşağı düşüşün bir sonucu olarak Meksika'nın likit bankacılık pasifleri ile bir panik halinde bu pasifleri karşılayacak eldeki yabancı para stoku arasındaki açığın artan bir biçimde genişlemiş olduğu görülmektedir. Diğer yandan kriz öncesi belirtilerden bir diğeri de ülke içi faiz oranlarının yüksekliği ve bankacılık sisteminin ve banka müşterilerinin yabancı para cinsinden borçlanmanın cazibesinin artması krizlerin çıkmasında etkili olmaktadır. Bankalar uzun süreli banka kredilerini fonlamak için inter-bank piyasasından yabancı para cinsinden kısa süreli borçlanmaya başvurmuşlardır. Böylesi bir yapı devalüasyon olduğunda kötü bir şekilde sonuçlanmaktadır²⁹.

Finansal liberalleşme sonrası piyasalar kendi işleyişlerine bırakıldıkları takdirde çeşitli "piyasa başarısızlıkları" dediğimiz etkinsizlikler ortaya çıkmaktadır. Piyasa başarısızlıklarının piyasalarda ekonomide meydana getirdiği sorunlar etki alanı ve yayılma hızı bakımından önemlidir. Finansal piyasaların etkinliğinin bozulması reel üretim üzerinde de doğrudan ve tahrip edici etkiler meydana getirmektedir. Finansal piyasalarda ortaya çıkan veya çıkması muhtemel etkinsizliklere karşı kamu müdahalesi zorunludur. Piyasada oluşacak düzensizliklere karşı kamu müdahalesi sonucunda bazı kesimler lehine ve de bazı kesimler aleyhine refah transferleri söz konusudur. Finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek aksaklıklar üç nedenden ileri gelmektedir. Bunlar

---

²⁷ Morris GOLDSTEİN, Philip TURNER, , Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri, Çev. Ve Sunuş. Ali İhsan KARACAN, Dünya Yayınları, İstanbul, 1999,s.122.

²⁸ TOBİN, , "Financial Globalization", World Development, Vol.28, No.6, 2000, pp.,s.1101.

²⁹ GOLDSTEİN-TURNER,a.g.e.,s.118.

"dışsallıklar", "asimetrik enformasyon (doğrusal olmayan bilgi)" ve "piyasa yapısı"dır.

Finansal piyasalarda oluşan en önemli etkinsizlik dışsallıklardır. Büyük bir finansal kurumun ve piyasanın çökmesi diğer finansal kurum ve piyasalardaki birimlerin refahını etkileyen önemli bir faktördür. Bu etki kar topu gibi artarak büyüyen bir yatırımcı paniğine dönüşerek tüm sistemi tehdit edebilecek bir potansiyele sahiptir. Reel ekonomiden farklı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkacak bir iflas yada iflaslar tüm ekonomi üzerinde etkili olacaktır. Reel ekonomideki bir etkinsizliğin yayılma karakteri söz konusu değildir. Bu açıdan piyasa ne kadar liberal olursa olsun her ülkede finansal sistem bir kamusal mal olarak düşünülmektedir. Bir bankanın iflasıyla oluşan finansal sistemde oluşan rasyonel olmayan bir durum, iyi kötü banka ayırımını ortadan kaldırarak kümülatif olarak artan bir paniğe dönüşmektedir. "**Domino etkisi**" ile bankadan bankaya, diğer kurumlara, kredi alanlara, mudilere ve nihayetinde reel sektöre aktarılan makroekonomik bir zincirleme süreç oluşmaktadır. Bu açıdan finansal piyasalarda yayılma etkisi nedeniyle oluşacak negatif dışsallıkların meydana getirdiği riskleri azaltmak için kamusal otorite tarafından çeşitli önleyici ve düzenleyici kurallar konulmakta, ortaya çıkabilecek refah kayıpları minimize edilmeye çalışılmaktadır. Finansal piyasalarda en önemli sorunlardan bir diğeri de bir piyasa başarısızlığı durumu olan asimetrik bilgiden kaynaklanmaktadır. Asimetrik bilgi, sosyal refah açısından etkinliği azaltan bir sonuç meydana getirmektedir. Finansal anlaşmalarda taraflar arasındaki bilgi farklılığı, birinin lehine diğerinin aleyhine bir durum yarattığından, Pareto-etkin bir durum söz konusu olmayacaktır. Finansal piyasalarda karşılıklı yükümlülüklerde bilgi farklılığından dolayı bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bilgiye bağlı olarak ortaya çıkan iki sorun söz konusudur. Bunlardan birincisi, gizlenen bilgi diye tanımlanan "yanlış seçim" durumudur. İkincisi ise, gizlenen davranış diye tanımlanan "ahlaki risk" durumudur. Asimetrik bilgiden sonra bir diğer piyasa başarısızlığı durumu "piyasa yapısı"dır. Reel ekonomide piyasa; yapısının tekelleşmesi, kar, fiyat sınırlamaları ve giriş çıkış engelleri gibi düzenlemelerle bozulmaktadır. Ancak finansal piyasalarda piyasa yapısı farklı bir boyut kazanmaktadır. Finansal piyasalardaki düzenleyici kurumlar etkinlik-istikrar ikileminde (trade-off) istikrara daha fazla önem vermektedirler. Bu yüzden de finansal piyasalardaki monopol değilse bile oligopol yapı korunmaya çalışılmaktadır. Çünkü genelde finansal kurumların, özelde ise bankaların rekabetçi piyasalarda daha fazla risk aldıkları gözlemlenmiştir. Bir çok ülkede finansal liberalleşme uygulamaları sonrasında, banka iflaslarında artma görülmüştür. Bu açıdan da yapılan yeni düzenlemelerle banka girişimlerine sınırlamalar getirilmiştir. Bu düzenlemeler finansal olmayan piyasalarda tekelleşmeden doğan refah kayıplarını önlemeye dönük giriş

kolaylıklarının sağlanması tersine, finansal rekabetin toplam riski artırma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Hareketle finansal istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır³⁰.

Uluslararası faiz oranlarındaki oynaklık ve bunun özel sermaye akımları üzerinde neden olduğu etki önemli dışsal istikrarsızlık faktörüdür. Uluslararası faiz oranlarındaki dalgalanmalar yalnızca (doğrudan yada dolaylı) yükselen piyasalar için borçlanma maliyetini etkilememekte aynı zamanda yükselen piyasalarda yatırımın göreceli (marjda) çekiciliğini de değiştirmektedir. Ampirik veriler uluslararası faiz oranlarındaki hareketlerin 1990'larda gelişen ülkelere giden özel sermaye akımlarının yarısı ile üçte ikisini açıklayabilmektedir. Uzun süreli bir perspektiften bakıldığında gelişen ülkelere giden net özel sermaye akımlarının oynaklığın temel nedeni olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin, Latin Amerika ülkeleri net özel sermaye akımlarının 1981'de gidilen ülkenin (host country) GSYİH'sının %6'sından 1983-90 döneminde sıfıra inmiş, 1991'de yeniden %4'e, 1993-95 döneminde de daha da yükseğe %5-6'ya çıkmıştır. Benzer bir şekilde gelişen Asya ülkelerine yönelik sermaye hesabındaki net girişler 1984-88'den 1989-93'e kabaca (gidilen ülkenin GSYİH'sının payı olarak) ikiye katlanmıştır. Tam olarak sterilize edilmemiş sermaye akımları banka mevduatlarını şişirmekte ve bedeli düşük kredi kalitesi olmasına rağmen bankaların kredilerini artırmaya itmektedir. Bu, genişleme çöktüğünde ortaya çıkacak güçlüklerin tohumlarını ekmektedir. Güvenin yitirilmesinin bir sonucu olarak beklenmeyen bir biçimde sermaye çıkışları olduğunda banka mevduatlarının ani bir çekilişinin, banka varlıklarının zararına satışına zorlaması tehlikesi vardır. Kredi veren ülke faiz oranları bu ülkelerin kendisindeki ekonomik güçlerce belirlendiğinden yükselen piyasaların özel sermaye akımlarında karşılaştıkları oynaklığın bir kısmı onların kontrolü dışındadır³¹. Her gün dünya üzerinde spekülasyon nokta arayan kaynak miktarı 1.5 trilyon dolardır. Böyle bir miktar gün içinde bazen 5-7 kez işlem görebilmektedir. Böylesine büyük bir rakamı gün içinde vergilendirecek ne bir otorite ne de bir yaklaşım vardır. Çünkü bazı finansal merkezler bu türden fonların akışını beklemektedirler³². Bu merkezler genellikle büyük sanayileşmiş ülkelerin yakınlarında ve korunmasında olan küçük ülkelerde kurulu finansal merkezlerdir.

Finansal liberalizasyon, krizlerin ortaya çıkmasında ve yayılmasında önemli bir etkidir. Liberalleşme ekonomideki borcun büyümesine, belirsizliğin artmasına, yeni ve alışık olunmayan finansal araçların ortaya çıkmasına, yeni ve deneyimsiz kurumların piyasaya girmesine neden olmaktadır. Haberleşme ve bilgi işlem

³⁰ YAY-YAY-YILMAZ, a.g.e., s.62-71.

³¹ GOLDSTEIN-TURNER, a.g.e., s.112.

³² MORTAN, a.g.e., s.133.

teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte krizler daha hızlı yayılmakta ve "bulaşma etkisi" göstermektedir³³.

Globalleşme olgusuyla birlikte piyasaların liberalleşmesi sermaye hareketleri açısından ülkeleri spekülasyon saldırlarına açık hale getirmiştir. Artan spekülasyon hareketleri özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerine telafisi mümkün olmayan zararlar vermektedir. Oluşan krizler sonrasında ülkeden sadece yabancı sermaye çıkışı olmamakta, aynı zamanda yerli sermaye de bu dönemlerde ülkeden kaçmak istemektedir. Zaten liberalleşme olgusuyla birlikte yerli sermaye de dışarı sermaye aktarımı konusunda yabancı sermaye kadar özgürlüğe sahiptir.

Liberalleşme ile birlikte yeni liberal düzende, parasal teşviklerle ekonomik büyümeyi gerçekleştirmeyi hedefleyen ülkelerde, enflasyon oranının arttığı ve ulusal paranın değer kaybettiği görülmektedir. Yabancı sermayeyi çekmek isteyen ülkeler faiz hadlerini yüksek tutmak zorunda kalmaktadır. Kısa vadeli yabancı sermaye, girdiği ülkede enflasyona, ithalatın artmasına ve dış ticaret dengesi sorunlarına neden olmuş, ardından, reel faiz hadlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki reel artışı aşmasıyla, ulusal paranın çöküşüne yol açarak yeniden ülke dışına kaçmıştır. Latin Amerike ve Doğu Asya mali krizlerinde olduğu gibi bu sürecin sonunda büyüme hızı sürekli olarak düşmekte ve kalıcı yüksek bir işsizlik ortaya çıkmaktadır³⁴.

V-Krizleri Önleme ve Tobin Vergisi

Ortaya çıkan mali krizlerin küreselleşme olgusuyla birlikte yeni dünya düzeni çerçevesinde nasıl önleneceği veya meydana getirdiği olumsuzlukların nasıl hafifletileceği önemli bir tartışma konusudur. Krizleri öngörme, önleme ve uygulanan istikrar programlarıyla ilgili olarak İMF ve Dünya Bankasına yönelik önemli eleştiriler getirilmektedir. Sermaye hareketlerinin krizlere neden olmaması için çeşitli öneriler ileri sürülmektedir. Bu öneriler içinde en eski ve tutarlı olanı "Tobin Vergisi"dir.

A-Krizler ve IMF'e Yönelik Eleştiriler

Ticari ve finansal alanlarda gerçekleştirilen liberalleşme olgusuyla birlikte ortaya çıkan global düzenlemeler ülkelerin yapmış oldukları düzenlemelerin diğer ülkelerin ekonomilerinden bağımsız olamayacağını göstermektedir. İzlenen politikalar sadece ulusal ekonomileri değil benzer nitelikteki diğer ekonomiler üzerinde de doğrudan etkilere sahiptir. Globalleşen piyasalarla birlikte ulusal tasarruf ve ulusal sermaye kavramları önemini yitirmiş, bunun yerine uluslararası tasarruf ve uluslararası sermaye daha önemli hale gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler kalkınmalarını

³³ Ali İhsan KARACAN, Bankacılık ve Kriz, Creative Yayıncılık, İstanbul 1997, s.62.

³⁴ William TABB, Ahlaksız Fil, Çev Ercüment ÖZKAYA, Epos Yayınları, Ankara, 2002, s.102.

gerçekleştirmek için uluslararası tasarruf ve sermayeye büyük ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla piyasalarını liberalize ederek bu akımların ülkelerine gelmelerine yönelik bir çabanın içerisinde olduklarıdır.

Stanley Fischer krizleri önleme konusunda güvenli bir sermaye hareketleri serbestleştirilmesi getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu şekilde makro ekonomik denge ile güçlü ve iyi denetlenen bir mali sistem kurmak suretiyle eksiksiz bir serbestleştirilmenin sağlanması finansal istikrar için gerekli bir durumdur. Yaygın sermaye kontrollerine geri dönmek veya riskleri hesaba katmaksızın bütünüyle tam bir serbestleşmeye gitmek mali krizleri önlemek bakımından geçerli politikalar değildir³⁵.

Diğer yandan, Joseph Stiglitz, serbest piyasanın düzgün işlemediğini ve müdahale edilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Stiglitz'e göre, sermaye dünyada bir yerden bir yere hızlı bir biçimde hareket etmektedir. Bu kontrolsüz hareket yükselen ekonomileri küreksiz gemi gibi sürüklenen birer ülke haline getirmektedir. Bu nedenle sermaye akımlarının düzenlemeye tabi tutulması gerektiği üzerinde durmaktadır. Stiglitz uluslararası sermaye hareketlerine karşı yeni bir politikanın uygulanmasını ileri sürmektedir. Daha fazla kamuya açılma ve reform krizleri önlemekte ve sadece büyüklüğü ve sıklığını artırmaktadır. Stiglitz bazılarının uluslararası sermaye piyasalarına hükümetlerin müdahale etmemesi gerektiğini düşündüklerini ancak, Asya için düşünülen 110 milyar \$'lık paketin serbest piyasaya bir müdahale anlamı taşıdığını ileri sürmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının değerli olduğu konusunda yaygın bir görüş birliği vardır. Çünkü doğrudan yabancı sermaye sadece sermaye değil aynı zamanda teknoloji ve eğitim de getirmektedir. Aynı şey kısa süreli yabancı sermaye hareketleri için söylemek mümkün değildir. Özellikle tasarruf oranı yüksek ve marjinal yatırım yanlış tahsis ediliyorsa ilave kısa süreli sermaye hareketleri sadece bir ekonominin duyarlılığını artırmaktadır. Doğu Asya'da olduğu gibi ekonomik krizlerin neden olduğu ekonomik yavaşlama sermaye akımlarının yararlarını silip süpürmektedir. Stiglitz'e göre kısa süreli sermaye akımları ile ilgili olarak yeni sistemin unsurları; 1)Bu tür akımları teşvik eden ve bozucu etkisi olan vergi, düzenleme ve politikaların elimine edilmesi, 2)Birçok ülke kurumlarının döviz riskini sınırlamak için güvene dayalı banka düzenlemeleri konulmasıdır. Bu konuya örnek olarak Şili verilebilir. Kısa süreli sermaye akımları üzerine bir rezerv yükümlülüğü, esas itibarıyla kısa süreli krediler üzerine bir vergi konulmuş ve bu durum Şili'ye gelen yabancı sermaye bileşiminin vadesini önemli ölçüde artırdığı tespit edilmiştir. Bu önlemlerin etkisiyle de Şili Asya krizinden pek etkilenmemiştir³⁶.

³⁵ Stanley FISCHER, "IMF and Crisis Prevention", Financial Times, 30 March 1998.

³⁶ Joseph STIGLITZ, "Boats, Planes and Capital Flows", Financial Times, 25 March 1998.

Krugman da meydana gelen gelişmelerin ve istikrar politikası önerilerinin IMF'in imajını önemli ölçüde zedelediğini ileri sürmektedir. Bu günkü klasik IMF politikalarını A Planı olarak tanımlayan Krugman, bu politikaların IMF'in yanlışlarıyla birlikte başarısızlığa uğradığını ileri sürmektedir. IMF'in harcamaları kısma vergileri artırmadaki ısrarcı tutumu ekonomilerde durgunluğa neden olmakta, mevcut durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu tür deflasyonist politikalarla paranın değerini korumak için faiz oranları artırılmaktadır. Uygulanan istikrar politikalarının başarısız olmasının bir diğer nedeni de yüksek borçluluktur. Dolayısıyla, özellikle Asya krizi sonrasında bu ülkelerin yeniden canlanmaya geçebilmeleri için B Planını uygulamaya koymalıdır. B Planına göre ülkeler ekonomilerini yeniden canlandırmak için faiz oranlarını düşürmelidirler. Kambiyo kontrolleri koyarak sermaye akımlarını kontrol altına aymalıdır³⁷. Dolayısıyla Krugman, Stiglitz gibi mevcut IMF politikalarının iflas ettiğini ülkelerin krizden kurtulmalarının tek çaresinin sermaye kontrollerine geri dönmek olduğunu ileri sürmektedir.

Ancak Sebastian Edvards, sermaye kontrollerinin işe yarayacağı konusunda Krugman ve Stiglitz ile aynı fikirde değildir. Sermaye akımları üzerine Şili tipi kontrollerin bazı ülkeler için yararlı olabileceğini söyleyen Edvards, IMF'in bile sermaye kontrolleri katarına bindiğini söylemektedir. Edvards, sermaye kısıtlamalarını destekleyenlerin Şili'nin tarihini yanlış okuduklarını ve bu politikaların etkinliğinin yoğun bir biçimde gereğinden fazla abartıldığını ileri sürmektedir. Edvards'a göre Doğu Asya krizi çıktıktan sonra Şili yüksek bir makro ekonomik oynaklık yaşamaktadır. Sermaye kontrollerini yedi yıl önce kaldıran komşusu Arjantin'e kıyasla Şili'de kısa süreli faiz oranları beş katı daha yüksek bir oynaklığa sahiptir. Arjantin kambiyo kuru istikrarı yaşarken Şili pezosu krizden itibaren çok ciddi baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Asya Krizi sonrası bir yıl içerisinde Şili rezervlerinin %15'ini kısa süreli sermaye çıkışlarını kontrol etmekte kullanırken aynı dönemde Arjantin'in rezervleri iyileşmiştir. Aynı şekilde pezoyu savunmak için Şili merkez bankası faiz oranlarını çok yüksek düzeylere çıkarırken Arjantin'de faiz oranları düşük kalmıştır. 1997'nin sonlarına kadar Kore'deki sermayenin akışkanlığı üzerindeki kısıtlamaların Kore'yi bir döviz krizine karşı bağışık kıldığına inanılıyordu. Ancak kriz Kore'nin bu bağışıklığının olmadığını göstermiştir. Diğer yandan Şili, IMF'in aksine Haziran 1998'den itibaren sermaye akımları üzerindeki kısıtlamaları giderek gevşetmeye başlamıştır. Edvards'a göre uluslar arası kurumlar sermaye kontrolleri üzerinde odaklanarak yanlış kapıyı çalmaktadırlar. Gerçekten önemli olanlar yerine bunun üzerine yoğunlaşmak gerçek bir tehlikedir. Gerçekten önemli olanlar ise şeffaflığı sağlamak; bankacılıktaki düzenlemeleri güçlendirmek, yolsuzluktan sakınmak,

³⁷ Paul KRUGMAN, "Saving Asia: It's time to get radical", Fortune, vol.13, 1998.

reformları ileriye götürmek ve bir çok hallerde de önemli şirket yapılandırılmalarını gerçekleştirmektedir³⁸.

Ülkelerin istikrarsızlığa sürükleyen temel neden olarak gören Krugman, Stiglitz ve Wade-Veneroso kısa süreli sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi gereğinin altını çizmektedirler. Nitekim Kriz sonrası Eylül 1998 başında Malezya ilan ettiği politikalarla İMF ve benzeri çevrelerce önerilen politikaların tersine, Krugman tarafından önerilene benzer politika uygulamaya başlamıştır. Bu politikanın esaslarını, kambiyo kontrolleri, sabit kur, faizlerin indirilerek ekonominin canlandırılması, yabancıların portföy yatırımlarını döviz çevirmeleri halinde paralarını bir yıldan önce yurtdışına çıkaramamaları politikasıyla spekülasyon işlemleri caydırmak ve önlemek ve dolayısıyla oynaklığı azaltmak oluşturmaktadır.

B-Tobin Vergisi

Liberalleşme ile birlikte artan finansal bütünlük bir ülkede ortaya çıkan ekonomik olumsuzlukların genişleyip tüm ülkelere yayılmasına neden olmaktadır. Kısa dönemli ve yüksek hacimli sermaye hareketleri ortaya çıkan krizleri derinleştirmektedir. Ancak spekülasyon amaçlı sıcak paranın çok hızlı ve yüksek hacimde hareket etmesini engellemek konusunda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu alanda yapılmış en önemli çalışma James Tobin tarafından gerçekleştirilmiştir. Tobin, kısa vadeli sermaye hareketlerine, belirli oranda vergi konularak spekülasyon amaçlı sermayenin önlenmesini ileri sürmektedir. Döviz alım satım işlemlerinden binde 1 veya binde 2 gibi çok düşük oranlı vergi alınması, sermaye hareketlerindeki oynaklığı azaltacağını ileri sürmektedir. Döviz işlemleri üzerine vergi konulmasında Tobin'in iki temel amacı vardır. İlk olarak, döviz kurlarının kısa vadeli beklentiler ve riskler yerine uzun vadeli temel dengeleri yansıtacaktır. Böylece oynaklık azalacaktır. Günlük 1.5 trilyon doların üzerinde bir dövizli işlemin olduğu finansal piyasalara bu tür bir vergi bir istikrar getirecektir. Böylesine bir verginin ikinci amacı ise, ulusal makroekonomik ve parasal politikaların korunması ve teşviki olarak açıklayan Tobin, para piyasaları arasındaki uluslararası faiz arbitrajının giderek etkisini artırdığını ve merkez bankaları ile ulusal bankaların kontrol edebilme kapasitesinin ötesine geçtiğini ileri sürmektedir³⁹.

Kriz dönemlerinde ülkelerin uluslararası rezervleri krizleri önlemek için yeterli olmadığını belirten Tobin, bankaların ve iş adamlarının sert parasal hareketlerini sınırlandırmak gerektiğini ileri sürmektedir. Bu dönemlerde dışarı sermaye hareketinin yavaşlatılması gerektiğini ileri süren bu sürecin Şili'de başarılı bir şekilde

³⁸ GOLDSTEIN-TURNER, a.g.e.,s.26-27.

³⁹ TOBINA.g.m.,1104

uygulandığını belirtmektedir. Doğrudan yatırımlar üzerinde herhangi bir baskı söz konusu değildir. Tobin mali piyasaların "en iyisini bilir" ortodoks yaklaşımına karşı çıkararak, son krizlerde bu önermenin gerçekleşmediğini öne sürmektedir⁴⁰. "Küreselleşme eğer sermaye hareketlerinin tam ve mutlak özgürlüğü anlamına geliyorsa, bunun başarıya ulaşacağını sanmıyorum" diyen Tobin, küreselleşme karşıtı olmadığını ileri sürmektedir. Serbest ticaretten yana olan Tobin, Dünya Bankası, IMF ve WTO'nün politikalarını desteklemektedir⁴¹. Önerdiği verginin de kontrollü bir küreselleşme sağlayacağını ileri sürmektedir

Diğer yandan, Asya kriziyle birlikte ortaya çıkan sermaye hareketleri sorunu Malezya'yı bu konuda Tobin'in önerilerinden daha katı önlemler almaya itmiştir. Ancak ülkeleri krize sürükleyen sermaye hareketlerine engel olmak için, Malezya tipi sermaye çıkışlarını yasaklama veya vergileme formülü daha ağır yönetim sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, önümüzdeki 10 gün içinde, %90 olasılıkla %10 devalüasyon bekleniyorsa, sermaye sahibi için 10 gün içinde o paradan çıkmak, yıllık bazda %700 kar demektir. Bu çeşit kaçışı ancak çok ağır vergiler önleyebilir. Bunların pratikte başarılı bir şekilde uygulanması imkansızdır. Dolayısıyla Şili tipi bir uygulama en uygun uygulama olarak görülmektedir. Şili bütün sermaye girişlerini borçlanan kim olursa olsun vergilemektedir. Ancak giren sermaye sahibine, Şili piyasasında kalma süresi kendisinin seçme imkanı verilmiştir. Vergi oranları öyle ayarlanmıştır ki, kısa vadeli sermaye girişi en yüksek oranda vergi ödemekte, buna karşılık uzun vadeli girişlerde oran sıfıra düşmektedir. Yapılan araştırmalar bu uygulamanın başarılı olduğunu, verginin, ülkeye giren sermaye miktarını anlamlı ölçüde azaltmadığını, ancak sermayenin vadesini uzattığını göstermektedir. Bu şekilde, sermaye piyasasında hisse senetlerine veya uzun vadeli diğer değerlere yönelen sermaye, bir döviz kuru bunalımında, kayba uğramakta ve böylece riski ve ortaya çıkan zararını paylaşmak zorunda kalmaktadır⁴².

Dolayısıyla sorun uluslararası finansal sistemde istikrarsızlığa neden olan kısa süreli sermaye hareketlerindeki oynaklığın azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu açıdan önemli noktalardan birisi uluslararası döviz piyasalarındaki oynaklığın azaltılmasıdır. Günümüzde dünyadaki ticari işlemlere bakıldığında, dövizli işlemlerin yıllık işlem hacminin %97'sini finansal işlemler oluştururken, mal ticaretinin payı %1.7'de kalmaktadır. Uzun süreli sermaye akımlarının, hizmetlerin (ulaştırma, turizm gibi) ve yabancı sermaye yatırımı

---

⁴⁰ TOBIN, a.g.e., s.1104.

⁴¹ M.Serhan KARA, "Gündemden İki Nobel Seçkini: Nash ve Tobin", İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:193, Nisan 2002, s.31.

⁴² Atilla SÖNMEZ, Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı, Bilgi Üniv. Yayınları, İstanbul 2001, s.442-443.

gelirlerinin her birinin payı ise %0.3'er düzeyindedir. Bu durum uluslararası finansal sistemin spekülasyona ve oynaklığa ne kadar açık olduğunu göstermektedir. Döviz piyasalarında bu oynaklığı azaltmanın yolu piyasa mekanizmasının kurallarına daha fazla yer veren ve vergi politikasını bir araç olarak gören öneridir. Bu öneri James Tobin tarafından ilk kez 1974 yılında yapılmış ve daha sonra ise değiştirilerek yinelenen yaklaşımdır. Buna göre döviz alım-satım işlemleri üzerine bütün ülkelere vergi konulması (**Tobin Vergisi**) spekülasyonu ve oynaklığın azaltılmasına neden olacaktır⁴³. Bu amaçların gerçekleşmesi durumunda döviz piyasalarında oynaklığın ve spekülasyonun azalması beklenmektedir. Ancak Teorik olarak tartışılan Tobin Vergisi 1991-93 yılları arasında Şili* hariç dünyada yaygın uygulama imkanı bulamamıştır. Tobin vergisini uygulandığı Şili'ye giren yabancı sermaye miktarı anlamlı bir şekilde azalmamış, ancak sermayenin vadesi uzamıştır⁴⁴. Bu durum kısa vadeli yabancı sermayenin spekülatif hareket etmesini önemli ölçüde azaltarak mali istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

VI-Sonuç

Liberalizasyon bir olgudur. Küreselleşme ile birlikte siyasi bir boyut kazanan bu sürecin önünde durmak mümkün değildir. Ülkeler bu sürecin zararlı etkilerine karşı kendi sistemlerini koruyucu önlemler olarak en az zararlı en fazla faydayı elde etmeye çalışmalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler kalkınmaları için gerekli finansmanın sağlanmasında kısa vadeli sermaye hareketlerini bir finansman biçimi olarak görmektedir. Bunun için de zamansız ve kontrolsüz bir liberalizasyon politikası bu ülkelerin kayıplarını artırmaktadır. Liberalleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkeler eskiden olduğundan çok daha sık aralıklarla krizlere (finansal kriz) maruz kalmaktadırlar. Bu krizlerin nedenleri olarak, Globalleşme olgusu ve kontrolsüz liberalizasyon politikaları ön plana çıkmaktadır.

Globalleşme ile birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında da önemli artışlar söz konusudur. Küreselleşmenin ilk yılları olarak kabul edebileceğimiz 1992 yılında yıllık net 193.4 milyar \$ yabancı sermaye girişleri söz konusu iken, bu rakam 2000 yılı itibarıyla 865 milyar \$'a yükselmiştir. Ancak 1979-94 döneminde normal mal-hizmet ticareti %134 artarken döviz hareketlerinin artış oranı %823 olmuştur. Bu açıdan sağlıklı bir dünya ekonomik yapının oluşturulması için "Tobin Vergisi" türü bir uygulamanın hayata geçirilmesi gerekir. Böyle bir uygulamanın IMF, WTO gibi kurumların öncülüğünde uluslararası anlaşmalarla uygulanma şansı oldukça yüksektir.

⁴³TOBIN, a.g.m.,s.1101-1104.

* Şili'de sermaye akışlarının yaklaşık %30'u faizsiz mevduat hesaplarına aktarılmaktadır.

⁴⁴SÖNMEZ, a.g.e.,s.442.

Karmaşık olmayan bu tür bir vergi krizlerin yıkıcı etkilerini de büyük ölçüde azaltacaktır. Spekülatif saldırıların azalmasıyla da dünya ekonomisi sağlıklı bir yapıya kavuşacaktır.

Kaynakça

- AKTAN, Coşkun Can; ;**Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Takav Matbaası, Ankara, 1994.
- AKDİŞ, Muhammet; ;**Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye**, 1. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2000
- AYBAR, C.Bülent; ;**"Küreselleşme Sürecinde Yaşanan İktisadi Krizler ve Güneydoğu Asya Krizi"**, Söyleşi, İşletme ve Finans Dergisi, yıl:13, Sayı:148, Temmuz 1998.
- BAL, Harun ;**"Güneydoğu Asya Ülkeleri, Dış Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Ülkeler"**, Ekonmi Başak Dergisi, yıl:22, Sayı:101, Eylül-Ekim 1998.
- CHOSSUDOVSKY, Michel;**Yoksulluğun Küreselleşmesi**, Çivi Yazıları/Kamera, İstanbul, 1999
- ERGÜL, Ergin ;**Karaparanın Aklanması ve Suçları**, Adalet Yayınevi, Ankara,1998.
- FİSCHER, Stanley ; **"İMF and Crisis Prevention"**, Financial Times, 30 March 1998.
- GOLDSTEIN, Morris Philip TURNER ;**Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÜNAY, Ayşe Rövsen ŞAHBAZOV ;**"Küreselleşme Sürecinde Mali Suçlar ve Mali Suçları önlemeye Yönelik Olarak Yapılan Çalışmalar"**, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:130, Temmuz 1999.
- GÜNAYDIN, İhsan ;**"Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları"**, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:126, Mart 1999.
- GÜMÜŞKAYA, Hayrettin ;**"Karapara Kavramı ve Kayıtdışı Ekonomi İlişkisi"**, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:115, Nisan 1998,
- KARA, M.Serhan ;**"Gündemden İki Nobel Seçkini: Nash ve Tobin"**, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:193, Nisan 2002.
- KARACAN, Ali İhsan ; **Bankacılık ve Kriz**, Creative Yayıncılık, İstanbul 1997.
- KIZILOT, Onur ; Vergi Cennetleri ve Avantajları, Yaklaşım Dergisi, Yıl:7, Sayı:75, Mart 1999.
- KRUGMAN, Paul ;**Politika Taşeronları ve Önemsizleşen Refah**, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2001.
- KRUGMAN, Paul ;**Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü**, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2001.
- KRUGMAN, Paul ; **"Saving Asia: It's time to get radical"**, Fortune, vol.13, 1998
- MORTAN, Kenan ; **Uluslararası Kaos mu Türkiye'de Kriz mi?**, Dünya Yayınları, İstanbul 2001.
- ÖLMEZOĞULLARI, Nalan;**Ekonomik Sistemeler**, 3. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1999.
- STIGLITZ, Joseph ; **"Boats, Planes and Capital Flows"**, Financial Times, 25 March 1998.
- SÖNMEZ Atilla ;**Doğu Asya Mucizesi Ve Bunalımı, Türkiye İçin Dersler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.

- TABB, William K ;**Ahlaksız Fil**, 21. Yüzyılda Küreselleşme ve Sosyal Adalet Mücadelesi, Epos Yayınları, Ankara, 2002.
- TANZI, Vito ;**"Globalization and the Work of Fiscal Termites"**, Finance&Development, Vol.38.,No.1, March, 2001.
- TOBIN, James ;**"Financial Globalization"**, World Development, Vol.28, No.6, 2000
- YAY Turan-Gülsün YAY
Ensar YILMAZ ;**Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İTO Yayın No: 2001-47, İstanbul, 2001.
- YETİM, Sedat ;**Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıtdışı Ekonomi**, TBB Yayınları, No:215, İstanbul 1999.